

deze vergelijking erg overtuigend vind. Zij is ook in strijd met de manier waarop Camper zelf tegen zijn werk aankeek. Op het eind van zijn leven moest hij namelijk bekennen: 'J'ai travaillé beaucoup, mais peu est devenu'. Bovendien getuigt zijn optreden in religieuze en politieke kwesties niet bepaald van goede smaak. Uit de artikelen in de catalogus over zijn religieuze houding en politieke ambities ('Een orthodox ongelovige', door J. van Sluis, en 'De smaak van de macht', door H. A. Bakker) komt Camper naar voren als een opportunist en hypocriet. Weliswaar bestrijdt Otterspeer al bij voorbaat dat Camper een windvaan is geweest, maar hij zal niet kunnen ontkennen dat de schijn in ieder geval tegen hem was en in zaken van smaak is de schijn nu eenmaal belangrijker dan de werkelijkheid.

K. van Berkel

C. Douxchamps-Lefevre, *Lettres de Patrice-François de Neny, chef président du Conseil privé des Pays-Bas à Pierre Benoît Desandrouin, Grand mayeur de Namur 1769-1783* (Namen: Presses Universitaires de Namur, 1988, xx + 124 blz., BF640,-, ISBN 2 87037 147 0).

De briefwisseling tussen De Neny en Desandrouin laat ons van zeer nabij kennismaken met een van de voornaamste personaliteiten van de Oostenrijkse Nederlanden. De 'onmisbare' Patrice-François de Neny was als voorzitter van de geheime raad 'het werkpaard' van het centrale bestuur. Hij werd zeer geapprecieerd door keizerin Maria-Theresia en gouverneur Karel van Lorreinen. Ook Jozef II wist de directe medewerker van zijn gevolmachtigde minister Starhemberg naar waarde te schatten. Als teken van waardering benoemde de keizerin de schoonzoon van De Neny, Desandrouin, tot 'groot meier van Namen'. De meier of mayeur was een officier, die de vorst in een stad vertegenwoordigde. Dezelfde functie werd anders aangeduid in diverse steden: amman (Brussel), schout (Mechelen, Antwerpen), hoogbaljuw (Gent, Brugge) en maire (Mons). De familie De Neny bevestigde hiermee haar nepotisme, waarvan zij een sprekend voorbeeld was. De 25-jarige Desandrouin, die geen specifieke vooropleiding genoten had, dankte zijn aanstelling tot hoofd van de stadsmagistraat uitsluitend aan zijn familierelatie. Daardoor was de correspondentie tussen beide mannen zowel van officiële als van private aard. De schoonvader begeleidde bewust zijn schoonzoon, die overigens een bekwaam ambtenaar werd. Hun briefwisseling begon kort na de aanstelling van Desandrouin in 1768 en eindigde na de pensionering om gezondheidsredenen van De Neny.

Desandrouin bundelde de brieven van De Neny en zo bleven zij bewaard in het archief van zijn afstammelingen. Archivaresse en specialiste in de geschiedenis van de achttiende eeuw Douxchamps-Lefèvre kreeg van de eigenaar van dit archief de actieve medewerking om ze te publiceren. Vanuit haar ideale positie speurde zij tevergeefs naar de corresponderende stukken van Desandrouin. Zij vond in verschillende fondsen wel andere stukken, die bruikbaar waren om de 131 grotendeels autografen van De Neny goed te situeren. Zo illustreert zij onder andere de discretie van de hoge ambtenaar over een eventueel natuurlijk kind van de echtgenoot van de keizerin en in verband met Neny's contacten met jansenistische vrienden. Zij geeft een passend sfeerbeeld van het mondaine centrum Spa en een rake typering van de Franse geheime agent en travestiet Beaumont d'Eon. Uiteraard verwijst zij op deskundige wijze naar verscheidene zakelijke dossiers. In deze correspondentie staat immers informatie, waarvan elk spoor in de officiële stukken ontbreekt. Zij werpt onder andere een nieuw licht op het delicate probleem van de relaties met het Hollandse garnizoen, dat in uitvoering van het barrièretraktaat (1715) in Namen gekazerneerd was en in 1782 de stad verliet.

In de briefwisseling tussen het hoofd van een stadsmagistraat en een spilfiguur van het centrale gezag komen gevarieerde thema's aan bod. Desandrouin toont zich een voorbeeld in de uitvoering van de maatregelen in verband met de afschaffing van de jezuïtenorde. Hij voert de regeringsbeslissingen met het oog op de verdeling van de 'gemene gronden' op het terrein uit. Naast zijn reacties daarop geeft De Neny ook informatie over andere dossiers van de centrale regering zoals de grenscorrecties met Frankrijk, gerechtelijke acties en het hofleven in Brussel. Verder brengt hij op een intelligente wijze het internationale nieuws. Daarnaast getuigen zijn brieven van een ruime belangstelling voor diverse wetenschappen. Zij bevatten slechts enkele aanbevelingen van personen en uiteraard behoorlijk wat familienieuws. Daarbij toont De Neny zich een diep overtuigd christen en aanhanger van het verlicht despotisme. Daardoor brengt zijn correspondentie indirect een portret van een veelzijdige persoonlijkheid.

Douchamps-Lefèvre zorgt voor een keurige, correcte bronnenpublicatie. De brieven zijn chronologisch geordend, genummerd en telkens voorafgegaan door een synopsis. Informatie, die alleen maar voor de corresponderenden duidelijk was of meer uitleg vraagt, wordt in de voetnoten grondig toegelicht. De korte inleiding geeft zowel een perfecte situering van deze brieven als een uitstekende synthese van hun inhoud. Het geheel wordt ontsloten met een degelijk register van de persoons- en plaatsnamen. Het boek is dus meer dan alleen maar een getuigenis over de invloed van de centrale regering in de stad Namen. Het is een nieuwe, waardevolle bron voor de geschiedenis van de Oostenrijkse Nederlanden.

Walter Baeten

G. J. Schutte, *Een Hollandse dorpsamenleving in de late achttiende eeuw. De banne Graft 1770-1810* (Franeker: Van Wijnen, 1989, 238 blz., 09,50, ISBN 90 5194 019 x).

Wat is het nut van de bestudering van enkele kleine dorpen in Noord-Holland boven het Y gedurende de late achttiende eeuw? Waarom hiertoe de archieven onderzocht van de banne Graft waar eigenlijk, van buiten af gezien, niet zoveel gebeurd is? Het belang ervan bestaat in de mogelijkheid op laag niet-nationaal niveau na te kunnen gaan hoe de grote veranderingen uit die periode hun uitwerking hebben gehad in deze kleine gemeenschap. En dan niet alleen wat het politieke leven betreft, waar de federale structuur van de Republiek in korte tijd verdween om plaats te maken voor de nieuwe eenheidsstaat, maar ook wat de socio-culturele verhoudingen aangaat en te toetsen of in het buitenland geponeerde thesen daarover op dit microniveau in Nederland wel opgaan. Schutte heeft deze taak niet licht opgevat. Zijn boek is zeer zorgvuldig gedocumenteerd en de bevindingen worden aanschouwelijk voorgesteld in tabellen en grafieken. Deze zorgvuldigheid maakt de lectuur echter niet altijd even gemakkelijk en de lezer ademt wel eens op wanneer een echt 'verhaal' het menselijke van het dorpsleven naar voren haalt. Van groot gewicht is ook dat de auteur het betrekkelijke van de cijfers en vooral de beperktheid van de mogelijkheden die de (meestal administratieve) bronnen verschaffen voortdurend in het oog houdt. Juist waar dit laatste aspect in sommige recente studies niet meer op de eerste plaats komt moet deze benadering worden onderstreept.

De inhoud van de studie valt in drie delen uiteen: eerst worden de structuren van het officiële dorpsleven en hun ontwikkeling doorgelicht. Vervolgens komt de revolutie van 1795 op dorpsniveau aan bod en tenslotte tracht Schutte wat moeizaam, daar gegevens eigenlijk ontbreken, de opvoeding, geletterdheid en andere culturele zaken te beschrijven. Zo zien wij dan